

‘નિયમસાર’ પ્રાયશ્ચિત્ત અધિકાર. શુદ્ધ નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત. ૧૮૬-કળશ. ૧૮૬-કળશ છે.

આત્મજ્ઞાનાન્નવતિ યમિનામાત્મલબ્ધિઃ ક્રમેણ

જ્ઞાનજ્યોતિર્નિહતકરણગ્રામધોરાન્ધકારા ।

કર્મારણ્યોન્નવદવશિખાજાલકાનામજસ્રં

પ્રધ્વંસેઽસ્મિન્ શમજલમયીમાશુ ધારાં વમન્તી ॥૧૮૬॥

ઝીણી વાત છે. અહીંયાં કહે છે કે, સંયમીઓને... સંયમી કોને કહેવા એ હજી (ખબર ન મળે). જેને આત્મજ્ઞાન થયું હોય, આત્મા રાગ અને પુણ્યના વિકલ્પથી પણ જુદો છે એવું જેને આત્મજ્ઞાન અને આત્મદર્શન થયું હોય, એ જીવ જ્યારે સંયમમાં એટલે સ્વરૂપમાં લીન થાય છે. હજી કેવળજ્ઞાન નથી પણ સ્વરૂપમાં લીનતાનો ભાવ કરે છે, લીન થાય છે એને અહીંયાં સંયમી કહે છે. યમીઓ એટલે સંયમી. સમ-યમ. સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક જેની સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા છે. આહાહા...! પહેલી વ્યાખ્યા સંયમી કોને કહેવા એના વાંધા.

આત્મજ્ઞાન અને આત્મદર્શન, અંતરમાં આનંદનો સ્વાદ આવ્યો હોય ત્યારે તો એને આત્મજ્ઞાન અને આત્મદર્શન સમકિત કહેવામાં આવે છે. એ ઉપરાંત ચારિત્રમાં તો આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદનું ઉગ્ર વેદન હોય. પ્રચુર સ્વસંવેદન. અતીન્દ્રિય આનંદનું પ્રચુર-ઘણું સ્વસંવેદન (હોય). આહાહા...! એને યમી-સાધુ કહીએ. આહાહા...! એવા ‘યમીઓને (-સંયમીઓને) આત્મજ્ઞાનથી...’ આહાહા...! ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ ગુણનો સાગર આખો. અનંત અનંત ગુણનો દરિયો, એમાંથી એને.. આહાહા...! ‘ક્રમે આત્મલબ્ધિ (આત્માની પ્રાપ્તિ) થાય છે—’ આહાહા...! દયા, દાન અને વ્રતની કોઈ ક્રિયાથી આત્મા લબ્ધિ થાય છે એમ નથી કહ્યું. ન્યાં કેમ ‘બલુભાઈ’ બેઠા? સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

એક તો પહેલું સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરવું એનો ઉપાય પહેલો જાણવો જોઈએ. આત્મા આનંદસ્વરૂપ, અતીન્દ્રિય જ્ઞાન અને શાંત અકષાય સ્વભાવ શાંત ત્રિકાળ શાશ્વત વસ્તુ, એનો પ્રથમ અનુભવ, એનો અનુભવ થઈને પ્રતીતિ થવી એનું નામ તો હજી સમ્યગ્દર્શન છે.

આહાહા...! અને એ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ યમી-સંયમી થાય છે. આહાહા...! આત્મામાં અંદર રમવામાં આનંદનું પ્રચુર વેદન કરે છે. અતીન્દ્રિય આનંદનું પ્રચુર વેદન-ઘણું વેદન કરે છે. ચોથે છે એ થોડું વેદન છે, પાંચમે એથી થોડું વિશેષ, છઠ્ઠે વિશેષ છે. આહાહા...! આવા જે પ્રચુર આનંદના વેદનથી આત્મલબ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આહાહા...! આમાં બહારના બધા વ્યવહારના સાધન-જ્ઞાન એની તો વાત પણ લીધી નહિ. એનાથી થતું નથી. એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા આદિનો ભાવ તો પુણ્ય છે. એ કાંઈ ધર્મ નથી અને ધર્મનું કારણ પણ નથી કે એનાથી ધર્મ થાય, કારણ થાય.

આ તો ‘(—સંયમીઓને) આત્મજ્ઞાનથી...’ આહાહા...! ‘ક્રમે...’ ક્રમે ક્રમે એને આત્મામાં લબ્ધિ વધતી જાય છે. આનંદની શાંતિ ક્રમે ક્રમે વધતી જાય. આહાહા...! ‘—કે જે આત્મલબ્ધિએ...’ જે ક્રમે ક્રમે આત્માની શાંતિ અને આત્માનો આનંદ સમ્યગ્દર્શન સહિત ક્રમે ક્રમે અંતરમાં વધતો જાય. આહાહા...! એ ‘આત્મલબ્ધિએ જ્ઞાનજ્યોતિ વડે...’ આત્મલબ્ધિએ જ્ઞાનજ્યોતિ વડે... આહાહા...! ‘ઇન્દ્રિયસમૂહના ઘોર અંધકારનો નાશ કર્યો છે...’ આ પાંચ ઇન્દ્રિયથી જોવું એ તો અંધકાર છે. એ કાંઈ આત્માનું જ્ઞાન નથી. આહાહા...! ઇન્દ્રિયોથી જોવું અજ્ઞાન અંધકાર છે. ભગવાન પોતે જે અણિન્દ્રિય, એવો જે ચૈતન્યભગવાન, એને ઇન્દ્રિયથી જોતાં જે અજ્ઞાનનો અંધકાર છે... આહાહા...! એને ‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે ઇન્દ્રિયસમૂહના ઘોર અંધકારનો...’ આહાહા...! ‘નાશ કર્યો છે...’

મુમુક્ષુ :- ઇન્દ્રિયજ્ઞાનનું વલણ જ છૂટી ગયું છે.

ઉત્તર :- ઇન્દ્રિય તરફનું વલણ જ તૂટી ગયું, કહે છે. જરીક રહ્યું છે એને એ અંદરમાં વલણ અણિન્દ્રિયમાં જ આવ્યું છે. આહાહા...! આને સંયમ કહીએ, આને પ્રાયશ્ચિત્ત કહીએ અને એને ધર્મ કહીએ. આવું સાંભળ્યા વિના... કહો, શું કહેવાય? ‘બલ્લુભાઈ’એ કર્યું હતું ને?

મુમુક્ષુ :- વર્ષાતપ..

ઉત્તર :- વર્ષાતપ. એકલી લાંઘણું કરી હતી.

મુમુક્ષુ :- શ્રીગુરુ એને લંઘન કહે છે.

ઉત્તર :- એમણે વર્ષાતપ કર્યા હતા. છેલ્લે એને ઘરે આહાર કર્યો હતો. લાંઘણું બધી. કાંઈ ખબર ન મળે. ભાઈ બેઠા હતા. બાપા! ‘ચુનીભાઈ’ પણ બેઠા હતા.

મુમુક્ષુ :- એમની વાહ વાહ થતી હતી.

ઉત્તર :- એમાં કાંઈ નહિ, ધૂળ (છે).

અંદર ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ આત્માની સંપદાથી ભરેલો, વિપદાના અભાવસ્વભાવરૂપ... આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ તો વિપદા છે, આપદા છે, દુઃખ છે. આહાહા...! એનાથી રહિત ભગવાન અંદરમાં અનંત આનંદ અને શાંતિની સંપદાથી ભરેલો આત્મસંપત્તિવાળો. લોકો કહે છે ને આ તો સંપત્તિવાળો છે. બે, પાંચ, દસ, પચ્ચીસ લાખ સંપત્તિ. આ સંપત્તિ

છે. એ તો ધૂળેય સંપત્તો નથી. મરીને નરકે ચાલ્યો જાય. આહાહા...! અહીં અબજો રૂપિયા હોય અને મરીને નરકે જાય. એમાં એની સાથે શું સંબંધ છે? આહાહા...!

આ આત્માને સંયમથી. સંયમ એટલે આ. સમ્યગ્દર્શન સહિત આનંદસ્વરૂપમાં પ્રચુર વેદન. એનાથી... આહાહા...! ‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે ઇન્દ્રિયસમૂહના ઘોર અંધકારનો નાશ કર્યો છે...’ આહાહા...! ઇન્દ્રિય તરફના વલણનો જેણે નાશ કર્યો છે, કહે છે. આહાહા...! ઇન્દ્રિયથી જોવું એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આહાહા...! એથી ઇન્દ્રિયના સમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલ જ્ઞાનમાં અંધકાર, તેનો આત્મસંયમથી નાશ કર્યો છે. આહાહા...! આવી વાત છે હવે. કોઈ દિ’ સાંભળી ન હોય.

મુમુક્ષુ :- વાતે વાતે ફેર છે.

ઉત્તર :- વાતે વાતે ફેર છે. આહાહા...! અત્યારે બહારથી હાંકે આ કર્યું... આ કર્યું... આ કર્યું. આહાહા...! ભાઈ! પ્રભુ! તું કોણ છો? તારી તને મોટપ ન આવે અને તારી અંદર મહિમા શું ભરેલી છે? જેની મહિમા આગળ ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસનો સડેલા તરણા (જેવા લાગે). એવો આત્મા સંપદાવાળો છે. એવી એનામાં સંપદા ભરી છે, કે ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન, કરોડો ઇન્દ્રાણીઓ. ઇન્દ્ર ઉર લાખ વૈમાનનો સ્વામી... આહાહા...! જેના આત્માની સંપદા સમ્યગ્દર્શન, એની આગળ તો એ બધી ધૂળ છે. આહાહા...! અબજો રૂપિયા હોય અને ચક્રવર્તીનું રાજ હોય તોપણ સમકિતીને ધૂળ છે. સંયમીઓને તો છે જ નહિ. આહાહા...!

‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે ઇન્દ્રિયસમૂહના ઘોર અંધકાર..’ એટલે પાંચ ઇન્દ્રિયોથી જે કામ લે છે એ ઘોર અંધકાર છે. આહાહા...! ભગવાન અણિન્દ્રિય... ટૂંકા શબ્દમાં કેટલું સમાડ્યું છે! આહાહા...! પ્રભુ તો અંદર અણિન્દ્રિય ભગવાન છે. એની ખબર વિના પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયની અંદરમાં રોકાઈને અજ્ઞાનને જે સેવે છે તે અણિન્દ્રિય એવો જે આત્મા, તેની સંયમની સંપદા વડે તે ઇન્દ્રિયના ઘોર અંધકારનો નાશ થાય છે. કોઈ ક્રિયાકાંડ કરવાથી નાશ થતો નથી. આહાહા...! આવી વાતું હવે. નવરાશ ન મળે. આહાહા...!

‘જ્ઞાનજ્યોતિ વડે ઇન્દ્રિયસમૂહના ઘોર અંધકારનો નાશ કર્યો છે...’ ઓહોહો...! કહેવાનો આશય એવો છે, કે અણિન્દ્રિય એવો જે ભગવાનઆત્મા, તેનું દર્શન અને તેની લીનતા, એ ઇન્દ્રિય તરફના વલણનો ઘોર અંધકારનો નાશ કરે છે. આહાહા...! કહો, આવી વાત હવે આમાં તો. વાડામાં તો આ વાત પણ મળે એવી નથી. આ તો આ કરો, અપવાસ કરો, થઈ રહ્યું જાવ. થઈ ગયા વર્ષાતપ. એને વર્ષાતપ થઈ ગયા. તે દિ’ કહ્યું હતું. લાંઘણ કરી આ.

મુમુક્ષુ :- એવી જ દષ્ટિ હતી ને.

ઉત્તર :- એવી જ હતી. સંપ્રદાયની લાઈન હતીને. બીજી ક્યાં હતી? આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, કે અણિન્દ્રિય એવો પ્રભુ! આ ઇન્દ્રિયો ભાવ અને જડ બેય ઇન્દ્રિય આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આહાહા...! આ જડ ઇન્દ્રિયો અને અંદર ભાવેન્દ્રિય. એક એક વિષયને

જાણે તે બેય આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આત્મા એનાથી ભિન્ન અણિન્દ્રિય સ્વરૂપ ભગવાન છે. એનું જ્ઞાન કરીને એમાં સ્થિરતા કરીને ઈન્દ્રિય તરફના ઘોર અજ્ઞાનનો નાશ થાય છે. બાકી બીજો કોઈ ઉપાય છે નહિ. આહાહા..! બીજી વાત.

‘અને જે આત્મલબ્ધિ...’ આત્મપ્રાપ્તિ. લબ્ધિ એટલે પ્રાપ્તિ. આત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન એની પ્રાપ્તિ. એ ‘કર્મવનથી ઉત્પન્ન...’ કર્મના વનથી ઉત્પન્ન... આહાહા..! ‘(ભવરૂપી) દાવાનળ...’ આહાહા..! આ ભવ ઉત્પન્ન થાય એ દાવાનળ છે. આહાહા..! સ્વર્ગનો ભવ પણ એ. આહાહા..! કરોડોપતિનો, અબજોપતિનો ભવ, મનુષ્યનો ભવ અને દેવનો ભવ, કહે છે કે ભવરૂપી દાવાનળ છે. આહાહા..! ત્યાં ભવમાં તો કષાય અને મિથ્યાત્વની અગ્નિ સળગે છે. આહાહા..! એ ‘દાવાનળની શિખાજાળનો...’ દાવાનળની શિખા આમ દાવાનળ ખૂબ ઊંચો હોય, શિખા ઝબક ઝબક સળગતી હોય, એવી ‘(શિખાઓના સમૂહનો) નાશ કરવા માટે તેના પર સતત...’ આહાહા..! ભવના ભાવ ઉપર, ભવનો ભાવ તે અગ્નિ છે, કષાય છે. આહાહા..! એના ઉપર ધર્મી જીવે શિખાજાળનો ‘નાશ કરવા માટે તેના પર સતત...’ આહાહા..! ‘તેના પર સતત શમજલમયી ધારાને ઝડપથી છોડે છે—’ શમજલમયી—સમતા, વીતરાગતા. આત્માના અવલંબે થયેલી આત્મલબ્ધિની વીતરાગતા, એ આત્માની વીતરાગતાની લબ્ધિ દ્વારા.. આહાહા..! ‘શમજલમયી ધારાને ઝડપથી છોડે છે—’ હળવે હળવે નહિ. આહાહા..!

સંસારનો અંત આવવાનો, આ સમ્યગ્દર્શન સહિત સંયમ લબ્ધિની પ્રાપ્તિ, લબ્ધિ એટલે પ્રાપ્તિ સહિત ‘(ભવરૂપી) દાવાનળની શિખાજાળનો...’ આહાહા..! એના ઉપર શમજળની ધારા નાખે છે. આહાહા..! વીતરાગતાની ધારા નાખે છે અને તે પણ ઝડપથી. આહાહા..! ઝડપથી ‘વરસાવે છે.’ એને પછી ભવ નથી. આનું નામ પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા..! કેટલાકે તો કોઈ દિ’ સાંભળ્યું ન હોય. પ્રાયશ્ચિત્ત શું અને ધર્મ શું? આ પરની દયા પાળો, આ કરો, વ્રત કરો. થઈ ગયો ધર્મ. અનંતકાળ ગાળ્યા, ભાઈ! અનંત અવતાર થયા. એવી ભવની શિખાજાળના અનંતા અવતાર થયા, એ અનંતા અવતારને આત્માની સમતા, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન સહિતની વીતરાગતા ઝડપથી છોડે છે કે જેથી ભવનો નાશ થઈ જાય છે. આહાહા..!

‘તેના પર સતત શમજલમયી ધારાને...’ સતત. જેને એક સમયનો આંતરો નથી. આહાહા..! આત્માના સ્વરૂપની સંયમલબ્ધિ, શાંતિ અને આનંદની પ્રાપ્તિ, એને સતત. આહાહા..! એ ‘સતત શમજલમયી ધારાને ઝડપથી છોડે છે—વરસાવે છે.’ ભવને શાંત કરી દે છે. આહાહા..! શમજળરૂપી વીતરાગસ્વભાવ, એવી જે ધારા. તે સંસારના ભવનો.. ચાહે તો સ્વર્ગનો ભવ હો કે આ ધૂળના શેઠિયા કહેવાય આ અબજોપતિ અને કરોડોપતિ, એ બધાને શાંત કરી નાખે છે. એ બધા ઝેરના દાવાનળ છે. આહાહા..! બહુ સરસ! શ્લોક આવ્યો છે, બહુ સરસ આવ્યો!! આહાહા..! ૧૮૬ (શ્લોક પૂરો) થયો.

શ્લોક-૧૮૭

(ઉપજાતિ)

અધ્યાત્મશાસ્ત્રામૃતવારિરાશે-
 મયોદ્ધતા સંયમરત્નમાલા ।
 બભૂવ યા તત્ત્વવિદાં સુકણ્ઠે
 સાલંકૃતિર્મુક્તિવધૂધવાનામ્ ॥૧૮૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપી અમૃતસમુદ્રમાંથી મેં જે સંયમરૂપી રત્નમાળા બહાર કાઢી છે તે (રત્નમાળા) મુક્તિવધૂના વલ્લભ એવા તત્ત્વજ્ઞાનીઓને સુકંઠનું આભૂષણ બની છે. ૧૮૭.

શ્લોક-૧૮૭ ઉપર પ્રવચન

અધ્યાત્મશાસ્ત્રામૃતવારિરાશે-
 મયોદ્ધતા સંયમરત્નમાલા ।
 બભૂવ યા તત્ત્વવિદાં સુકણ્ઠે
 સાલંકૃતિર્મુક્તિવધૂધવાનામ્ ॥૧૮૭॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા..! કહે છે, ‘અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપી અમૃતસમુદ્ર...’ આ ‘નિયમસાર’, ‘સમયસાર’, ‘પ્રવચનસાર’ એ બધા અધ્યાત્મશાસ્ત્ર છે. આત્માને ખોલીને બતાવનારા, આત્માના ખજાના ખોલીને બહાર બતાવે કે જો બાપુ! આ ખજાનો તારો છે. અને તું ક્યા ખજાનામાં પડ્યો છે? આહાહા..! અંતર આત્મામાં અનંત... અનંત... અનંત... અનંત ખજાનો પડ્યો છે. જ્ઞાન અનંત, આનંદ અનંત, અનંત શાંતિ, અનંત સ્વસ્થતા. જીવતરશક્તિ આદિ અનંત શક્તિઓ છે ને? એ અનંત શક્તિઓનો સમુદ્ર ભર્યો છે.

એ ‘અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપી અમૃતસમુદ્રમાંથી...’ આહાહા..! ‘મેં જે સંયમરૂપી રત્નમાળા બહાર કાઢી...’ સંયમપણું સમજાવ્યું, એમ કહે છે. અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાંથી સંયમ કોને કહેવો (તે સમજાવ્યું છે). આહાહા..! આ તો લુગડા ફેરવે અને કાંઈક અંદર થઈ જાય તો સંયમી થઈ ગયા, સાધુ થઈ ગયા. આહાહા..! ‘અધ્યાત્મશાસ્ત્રરૂપી...’ મહાસમુદ્ર. આહાહા..! એ

તો અમૃતસમુદ્ર છે. અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં તો અમૃત ભર્યા છે. આત્માના જીવનનું અમૃત. અને આ રાગ-દ્વેષનું જીવન તો ઝેરનું જીવન છે. આહાહા...! સંસારનો જે રાગ અને દ્વેષ એના અસંખ્ય પ્રકાર છે. રાગ અને દ્વેષના એનાથી જીવન છે એ તો ઝેરના જીવન છે. ઝેરના કોળિયા ભરે છે. આહાહા...! ઝેરના પ્યાલા પીવે છે. આહાહા...! આ તો અધ્યાત્મશાસ્ત્ર અમૃતનો સાગર ભગવાન.

કહે છે કે ‘અમૃતસમુદ્રમાંથી મેં જે સંયમરૂપી રત્નમાળા બહાર કાઢી...’ અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાંથી સંયમ કોને કહેવું એ મેં બહાર સમજાવ્યું. આહાહા...! ‘તે (રત્નમાળા) મુક્તિવધૂના વલ્લભ...’ આહાહા...! આવું જે અમૃતસાગર શાસ્ત્ર, એમાંથી જે મેં સંયમરૂપી રત્ન કાઢ્યું, એ રત્ન મુક્તિવધૂ, મુક્તિરૂપી સ્ત્રી, એના વલ્લભ. આહાહા...! ‘એવા તત્ત્વ જ્ઞાનીઓના...’ આહાહા...! તત્ત્વજ્ઞાની ધર્મી તો મુક્તિવધૂના વલ્લભ છે. મોક્ષના વલ્લભ છે. સંસારના ઝેરને તો કાઢી નાખે એવું છે. આહાહા...! ‘મુક્તિવધૂના વલ્લભ...’ મોક્ષરૂપી જે સ્ત્રી-નિર્મળ પરિણતિ એના જે વલ્લભ છે, વહાલપ છે એવા તત્ત્વજ્ઞાની. તત્ત્વજ્ઞાની એને કહીએ... આહાહા...! કે જેને મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી વહાલી છે. આહાહા...! જેને આ પૈસા-બૈસા ધૂળ અને શરીરની ઇન્દ્રિયનું જ્ઞાન વહાલું નથી એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- અજ્ઞાનીને અજ્ઞાન વહાલું છે. ઇન્દ્રિયના વિષયનું એ ઝેર (વહાલું છે). આહાહા...! ઝેરના પ્યાલા ઘોળી ઘોળીને પીવે છે, રાગ અને દ્વેષના ઘૂંટડા પીવે છે. આહાહા...! જે પ્રભુ આત્મામાં એ છે નહિ.

અહીંયાં આચાર્ય મુનિરાજ કહે છે, કે મેં તો અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાંથી આ સંયમરૂપી રત્નમાળા કાઢી એ કોના માટે? આહાહા...! ‘મુક્તિવધૂના વલ્લભ એવા તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સુકંઠનું આભૂષણ બની છે.’ આહાહા...! એના કંઠનું આભૂષણ. અમૃતસાગર તો પ્રગટ્યો પણ વાણીમાં પણ અમૃતસાગરને વરસાવે છે. આહાહા...! એવું આભુષણ છે. લ્યો, આવો ઉપદેશ! આહાહા...! અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાંથી આ કાઢ્યું છે. સાધારણ શાસ્ત્રમાંથી નહિ એવી વાત. અને તે સંયમરૂપી રત્નમાળા મેં કાઢી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- માળામાં રત્ન જોઈએ ને?

ઉત્તર :- માળા પોતે રત્ન છે. અહીં એકલી રત્નની જ માળા છે. એકલા જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-આનંદ આદિ રત્ન ભર્યા છે. એ રત્નની માળા સંયમ. આહાહા...! સંયમરૂપી રત્ન કીધું ને? એ ચારિત્ર, હોં! એ રત્નમાળા બહાર કાઢી છે. શાસ્ત્રમાંથી બહાર કાઢીને મેં સમજાવી છે.

‘તે (રત્નમાળા) મુક્તિવધૂના વલ્લભ...’ મોક્ષરૂપી સ્ત્રી, એના જે વલ્લભ ‘એવા તત્ત્વજ્ઞાનીઓ...’ આહાહા...! કેટલું ભર્યું છે! તત્ત્વજ્ઞાની એને કહીએ કે જેને મોક્ષ વલ્લભ

છે, મોક્ષ પ્રિય છે. આહાહા..! એનું સાધ્ય મુક્તિ છે, ધ્યેય આત્મા છે. પણ સાધ્ય મુક્તિ છે. મુક્તિનો માર્ગ પણ નહિ, મુક્તિ વલ્લભ જેને છે. જોયું! આહાહા..! આવું હવે સાંભળવું. આખો દિ' સંસારમાં પડ્યો. કડાકૂટ કરીને મરી જાય છે બિચારા. આ બાયડીનું કર્યું, છોકરાનું કર્યું, ધંધો કર્યો, પાંચ-પચાસ કરોડ ભેગા કર્યાં.

મુમુક્ષુ :- અસીલોનું કર્યું. વકીલોએ અસીલનું કર્યું, કેટલાયને જેલમાંથી છોડાવ્યા.

ઉત્તર :- હા. વકીલ. આવી વકીલાત કરી. ફલાણાને છોડાવ્યા... ફલાણાને છોડાવ્યા... ફલાણાને છોડાવ્યા.

મુમુક્ષુ :- એને સુખ કરી દીધું ને? સાહેબ!

ઉત્તર :- ધૂળેય કર્યું નથી. અભિમાન કર્યાં છે. આહાહા..! ડોક્ટરો કહે કે મેં ઇજેક્શન ચડાવ્યા, આ દવા આપી. એને લઈને રોગ મટે છે. વકીલો કહે કે મેં આને છોડાવ્યા. બેય સરખા, બધા ઝેરના પ્યાલા છે. આહાહા..! મારગડા જુદા, પ્રભુ! આહાહા..!

આ મુનિરાજ કહે છે, કે મેં આ સંયમરૂપી રત્નમાળા અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાંથી કાઢી. એ મુક્તિના પ્રેમી જીવને સુકંઠે... આહાહા..! શોભે એવી છે. એના આત્મામાં શોભે એવી છે. આહાહા..! 'એવા તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સુકંઠનું આભૂષણ બની છે.' આહાહા..! આવી પ્રરૂપણા અને આવી ઝીણી વાતું. માણસને આકરું પડે. અભ્યાસ ન મળે, અભ્યાસ નહિ. આખો દિ' સંસાર, રળવું, પૈસા ને ધૂળ ને... આહાહા..! 'આફ્રિકા'માં પૈસા... પૈસા... પૈસા. પાંચ લાખ ને દસ લાખ ને વીસ લાખ ને ધૂળ લાખ ને... 'રતિલાલ' એક અબજપતિ આવ્યો હતો ને? ત્યાં આવ્યો હતો. 'મુંબઈ' આવ્યા હતા.

મુમુક્ષુ :- લંડનમાં મંદિર બાંધે છે.

ઉત્તર :- હા. મંદિર કરે છે. અબજપતિ છે. નાની ઉંમર છે. મોટો ભાઈ હતો એ મરી ગયો. પણ તત્ત્વની કાંઈ ખબરું ન મળે. પૈસા જાણે બે-પાંચ-પચીસ લાખ ખર્ચાએ અને એમાં હો-હા થાય અને આહાહા..! બેંડવાજા વાગે ને આમ મોટો રથ નીકળે... આહાહા..! એમાં ધૂળેય કાંઈ નથી. એમાં રાગની મંદતા કરતો હોય તો પુણ્ય છે. એ પુણ્ય પણ બંધનનું કારણ ઝેર છે. આહાહા..! કાળો નાગ છે. શુભરાગ જે છે એ પણ કાળો નાગ છે. ભગવાનઆત્મા અમૃતનો સાગર, એની સામું જોયા વિના એ અમૃતનો સ્વાદ એને આવે નહિ અને એકલા અનાદિ સંસારના રાગના સ્વાદમાં ઘૂંચી જાય છે. આહાહા..! મુનિરાજે ભારે શ્લોક (કહ્યો). ૧૮૭ થયા ને?

શ્લોક-૧૮૮

(ઉપેન્દ્રવજ્રા)

નમામિ નિત્યં પરમાત્મતત્ત્વં
મુનીન્દ્રિચિતામ્બુજગર્ભવાસમ્ ।
વિમુક્તિકાંતારતસૌખ્યમૂલં
વિનષ્ટસંસારદ્રુમૂલમેતત્ ॥૧૮૮॥

[શ્લોકાર્થ :-] મુનીન્દ્રોના ચિત્તકમળની (-હૃદયકમળની) અંદર જેનો વાસ છે, જે વિમુક્તિરૂપી કાન્તાના રતિસૌખ્યનું મૂળ છે (અર્થાત્ જે મુક્તિના અતીન્દ્રિય આનંદનું મૂળ છે) અને જેણે સંસારવૃક્ષના મૂળનો વિનાશ કર્યો છે—એવા આ પરમાત્મતત્ત્વને હું નિત્ય નમું છું. ૧૮૮.

શ્લોક-૧૮૮ ઉપર પ્રવચન

૧૮૮.

નમામિ નિત્યં પરમાત્મતત્ત્વં
મુનીન્દ્રિચિતામ્બુજગર્ભવાસમ્ ।
વિમુક્તિકાંતારતસૌખ્યમૂલં
વિનષ્ટસંસારદ્રુમૂલમેતત્ ॥૧૮૮॥

શ્લોકાર્થ :- 'મુનીન્દ્રોના ચિત્તકમળની (-હૃદયકમળની) અંદર જેનો વાસ છે,...' આહાહા...! પરમાત્મ તત્ત્વ વસે છે. મુનીન્દ્રના હૃદયમાં પરમાત્મા વસે છે. ઓહોહો...! મુનીન્દ્ર અને સમકિતીના હૃદયમાં પરમાત્માનું ધ્યેય વર્તે છે. પરમાત્મસ્વરૂપે હું છું એવું વર્તે છે. આહાહા...! 'મુનીન્દ્રોના ચિત્તકમળની (-હૃદયકમળની) અંદર જેનો વાસ છે, જે વિમુક્તિરૂપી કાન્તાના રતિસૌખ્યનું મૂળ છે...' આહાહા...! જે મુક્તિરૂપી સ્ત્રી, એની સાથે સંબંધ કરવો એ આનંદરૂપી રતિ તેના સુખનું મૂળ છે. આહાહા...! ત્યાં અતીન્દ્રિય આનંદની રતિનું સુખ છે. આહાહા...! એને અહીંયાં સંયમી કહીએ, એને અહીંયાં પ્રાયશ્ચિત્ત લેનાર કહીએ. એને પ્રાયશ્ચિત્તી અથવા ધર્મી એને કહીએ. આહાહા...!

‘મુનીંદ્રોના ચિત્તકમળની (—હૃદયકમળની) અંદર જેનો વાસ છે,...’ ભગવાનનો. આહાહા...! આ પરમાત્મા અંદર હૃદયકમળમાં વસે છે પણ એની સામું કોઈ દિ’ જોતો નથી અને ધૂળની સામું અને ઇન્દ્રિયના વિષયની સામું જોઈ જોઈને અનંત જિંદગી ગાળી. અનંત અનંત ભવ ગાળ્યા. પણ ભગવાન પરમાત્મા, ચૈતન્યપ્રભુ, સહજાનંદી આત્મા અંદર ચિત્તમાં બિરાજે છે, તેની સામું કોઈ દિ’ જોયું નહિ. આહાહા...! બહારના ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં શુભ કે અશુભ બેય વિષય, એમાં રોકાતા.. આહાહા...! ચિત્તકમળની અંદર જેનો વાસ છે એને જોયો નહિ. ચિત્તકમળની અંદર આ ભગવાન વસે છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે. અતીન્દ્રિય અનંત... અનંત... અનંત આનંદનો સાગર છે અને અતીન્દ્રિય અનંત અનંત શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... અકષાયભાવ, અનંત શાંતિથી ભરેલો ભગવાન છે. આહાહા...! એ અંદર ચિત્તકમળમાં બિરાજે છે. આહાહા...! પણ અંદર જોવે એને ખબર પડે ને. આહાહા...! આવી વાત છે.

‘મુનીંદ્રોના ચિત્તકમળની (—હૃદયકમળની) અંદર જેનો વાસ છે, જે વિમુક્તિરૂપી કાન્તાના રતિસૌખ્યનું મૂળ છે...’ ખરા આનંદનું મૂળ તો એ ભગવાનઆત્મા પરમાત્મા પોતે છે. આત્મા પોતે પરમાત્મા જ છે. બધા આત્માઓ અંદર સ્વભાવભાવે પરમાત્મા જ છે. આહાહા...! આ બધો ફેરફાર હતો એ ઇન્દ્રિયના વિષય અને કર્મને લઈને બધું વિકૃતપણું અને ફેરફાર દેખાય છે. બાકી તો દરેક આત્મા અંદરમાં ભગવાન પરમાત્મસ્વરૂપ છે. આહાહા...! પરમાત્મસ્વરૂપ ન હોય તો પરમાત્મા કેવળી થાશે ક્યાંથી? કાંઈ બહારથી આવે એવું છે કાંઈ? આહાહા...! કેવળજ્ઞાન અને પરમાત્મદશા એ પરમાત્મસ્વરૂપ પોતે છે એમાંથી આવે છે. આહાહા...! સાધારણ પ્રાણીને આવું? સાધારણ પ્રાણી સાધારણ છે જ નહિ. બધા અસાધારણ આત્મા પરમાત્મા છે.

બધાને સુખ જોઈએ છે. સુખ તો અહીં છે. આહાહા...! મૃગલાની નાભીમાં કસ્તુરી. એની ગંધ વનમાં દેખતા ચારે કોર વનમાં દોડે છે. એમ ભગવાનઆત્મામાં અંદર આનંદ છે અને બહારમાં ગુલાંટ ખાય છે. અહીંથી મળશે. ઇન્દ્રિયના વિષય ખાવાથી, પીવાથી, ભોગથી... આહાહા...! પ્રભુ! એણે આત્માને મારી નાખ્યો. છતી ચીજને અછતી કરી અને અછતી ચીજને છતી કરી દીધી. આહાહા...! જે કાયમ રહેનારી નથી, ક્ષણિક છે, દુઃખ છે, વિકાર છે, વિપાક છે એનો વિકાર છે... આહાહા...! એ અછતીને છતી કરીને એમ ને એમ મરી ગયો. છતી ચીજ અંદર પરમાત્મા જે છે... આહાહા...!

‘અંદર જેનો વાસ છે, જે વિમુક્તિરૂપી કાન્તાના રતિસૌખ્યનું મૂળ છે (અર્થાત્ જે મુક્તિના અતીન્દ્રિય આનંદનું મૂળ છે)...’ મુક્તિ એટલે મોક્ષના આનંદનું મૂળ.. આહાહા...! પરમાત્મા છે. અંદર આ ચિત્તકમળની અંદર બિરાજતા ભગવાન પોતે... આહાહા...! શ્લોક કર્યા છે કાંઈ! ગજબ કર્યા છે! આહાહા...! અમૃત વરસાવ્યા છે!! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અમૃત તો આપ વરસાવો છો.

ઉત્તર :- અમૃત વરસાવ્યા છે. આહાહા...!

કહે છે, પ્રભુ! પણ તારા ચિત્તકમળમાં આ પરમાત્મા બિરાજે છે ને. ત્યાં જોતો નથી ને આ શું કરે છો? આહાહા...! બહારમાં તું છો નહિ ત્યાં તું જોયા કરે છો અને જ્યાં તું છો ત્યાં જોતો નથી. આહાહા...! થોડી વાતમાં ઘણી મોટી વાત. આહાહા...! માણસો તો ભરાય છે, ડોં! હવે ત્યાં કરે તો વાંધો નહિ. બાયું ઘણી છે. આહાહા...!

‘(અર્થાત્ જે મુક્તિના અતીન્દ્રિય આનંદનું મૂળ છે) અને જેણે સંસારવૃક્ષના મૂળનો વિનાશ કર્યો છે—’ આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પ્રભુ પરમાત્મસ્વરૂપે બિરાજમાન છે. એનું ધ્યાન કરીને... આહાહા...! તેનું વલણ કરીને ‘સંસારવૃક્ષના મૂળનો વિનાશ કર્યો છે—’ સંસાર વૃક્ષનું મૂળિયું મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, એનો તો વિનાશ કર્યો છે. ‘એવા આ પરમાત્મતત્ત્વને...’ જોયું? અહીં તો પરમાત્મતત્ત્વ લેવું. પોતે પોતાનું, ડોં! આહાહા...! મુનીંદ્રોના ચિત્તકમળમાં પરમાત્મા બિરાજે છે. અંદર જેનો વાસ છે. ‘જે વિમુક્તિરૂપી કાન્તાના રતિસૌખ્યનું મૂળ છે. (અર્થાત્ જે મુક્તિના અતીન્દ્રિય આનંદનું મૂળ છે) અને જેણે સંસારવૃક્ષના આહાહા...! મૂળનો વિનાશ કર્યો છે—’ આહાહા...! સંસારના બીજડા બાળી નાખ્યા છે. આહાહા...! અને કેવળજ્ઞાનના બીજડા વાવ્યા ત્યાં પરમાત્મપ્રકાશને પ્રગટ કર્યો. આહાહા...! કહો, આવું તો ત્યાં સાંભળ્યું નહિ હોય, વર્ષીતપ કર્યા પહેલા. આહાહા...!

સંસારરૂપી વૃક્ષ ફાલ્યું-ફૂલ્યું આ રખડવાનું... આહાહા...! એનો તો પરમાત્માએ વિનાશ કર્યો છે. પરમાત્મતત્ત્વ અંદર છે એની દૃષ્ટિ અને અનુભવ કરતાં તે સંસાર ફાલ્યો-ફૂલ્યો દેખાય છે તેને મારી નાખ્યો છે, નાશ કરી નાખ્યો છે. આહાહા...! અને જીવતી જ્યોત ચૈતન્યપ્રભુને મોઢા આગળ રાખ્યો છે. આહાહા...! અમૃતનો સાગર ભગવાન! એની છતી ચીજને છતી કરી છે. ઓલી અછતી ચીજનો તો નાશ કરી નાખ્યો છે. આહાહા...! આવો ઉપદેશ છે. આહાહા...! અજાણ્યા માણસે તો કોઈ દિ’ સાંભળ્યું ન હોય. આખો દિ’ ધંધો, પાપ, આખો દિ’ પાપ. ખાવું, પીવું, રળવું, દુકાનમાં ધંધા, આઠ-આઠ કલાક, દસ-દસ કલાક દુકાને બેસે, ગ્રાહકને આપ્યું... આહાહા...! આખી જિંદગી જાય છે. ઝેરમાં જિંદગી જાય છે. પરમાત્મ તત્ત્વ અહીં બિરાજે છે. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ એમ કહે છે. મુનિ એ કહે છે કે પરમાત્મા આમ કહે છે, કે પરમાત્મતત્ત્વ તો તું અહીં અંદરમાં છો ને, પ્રભુ! એને મૂકીને તું બહાર આ બધે પ્રપંચમાં ક્યાં પડ્યો? આહાહા...!

‘સંસારવૃક્ષના મૂળનો વિનાશ કર્યો છે—એવા આ પરમાત્મતત્ત્વને હું નિત્ય નમું છું.’ આહાહા...! મુનિરાજ કહે છે, પરમાત્મ તરફ મારું વલણ નિત્ય છે, કાયમ વલણ છે. આહાહા...! એક સમય પણ વ્યવહાર અને નિમિત્તમાં મારું વલણ નથી, એમ કહે છે. આહાહા...! ભગવાન પરમાત્મસ્વરૂપ જ અંદર બિરાજે છે. એની સન્મુખ જોતાં તે પરમાત્માનો અનુભવ થાય

તે પરમાત્મતત્ત્વ તે હું છું. એ પરમાત્મતત્ત્વ તે હું છું. આહાહા..! અહીં અબજો રૂપિયા અને કરોડો રૂપિયા ધૂળ ભેગી કરેલી. આહાહા..! અબજપતિ, કીધું ને. 'નાઈરોબી'. ગામમાં એવા પંદર અબજપતિ છે. એક 'આફ્રિકા'ના 'નાઈરોબી'માં પંદર અબજપતિ અને સાડા ચારસો કરોડપતિ-સાડા ચારસો ધૂળના પતિ.

મુમુક્ષુ :- બધાનો રિપોર્ટ તમારી પાસે આવી જાય.

ઉત્તર :- એ લોકો વાત કરતા હતા. બધા કરોડોપતિ વ્યાખ્યાનમાં આવતા હતા. ૨૬ દિ' રહ્યા ને? ૨૬ દિ'. તે દિ' શરીરને પણ ઠીક રહ્યું. ત્યાંના હવા-પાણી પણ અહીંના જેવા રહ્યા. નહિતર ત્યાં તો બીજે દિ' નીકળ્યા પછી તો વરસાદને એ બધું થયું. ૨૬ દિ' કાંઈ ન થયું.

મુમુક્ષુ :- અત્યારે કાંઈ મળતું નથી. ઘી નહિ, દૂધ નહિ, ચોખા નહિ, મીઠું નહિ.

ઉત્તર :- આહાહા..! અને પૈસાના ઢગલા. વસ્તુ મળે નહિ. આહાહા..! એમ ને એમ દુઃખી થઈને બિચારા મરી જાય. આહાહા..! ૧૧૭ ગાથા (પૂરી) થઈ.

ગાથા-૧૧૮

ગંતાણંતભવેણ સમર્જિતશુભાશુભકર્મસંદોહો ।

તવચરણેણ વિણસ્સદિ પાયચ્છિત્તં તવં તમ્હા ॥૧૧૮॥

અનન્તાનન્તભવેન સમર્જિતશુભાશુભકર્મસંદોહઃ ।

તપશ્ચરણેન વિનશ્યતિ પ્રાયશ્ચિત્તં તપસ્તસ્માત્ ॥૧૧૮॥

અત્ર પ્રસિદ્ધશુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વે સદાન્તર્મુખતયા પ્રતપનં યત્તપઃ પ્રાયશ્ચિત્તં ભવતીત્યુક્તમ્ ।
આસંસારત એવ સમુપાર્જિતશુભાશુભકર્મસંદોહો દ્રવ્યભાવાત્મકઃ પંચસંસારસંવર્ધનસમર્થઃ
પરમતપશ્ચરણેન ભાવશુદ્ધિલક્ષણેન વિલયં યાતિ, તતઃ સ્વાત્માનુષ્ઠાનનિષ્ઠં પરમતપશ્ચરણમેવ
શુદ્ધનિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્તમિત્યભિહિતમ્ ।

રે! ભવ અનંતાનંતથી અર્જિત શુભાશુભ કર્મ જે

તે નાશ પામે તપ થકી; તપ તેથી પ્રાયશ્ચિત્ત છે. ૧૧૮.

અન્વયાર્થ :- [અનન્તાનન્તભવેન] અનંતાનંત ભવો વડે [સમર્જિતશુભાશુભકર્મસંદોહઃ]
ઉપાર્જિત શુભાશુભ કર્મરાશિ [તપશ્ચરણેન] તપશ્ચરણથી [વિનશ્યતિ] વિનાશ પામે છે;
[તસ્માત્] તેથી [તપઃ] તપ [પ્રાયશ્ચિત્તમ્] પ્રાયશ્ચિત્ત છે.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) પ્રસિદ્ધ શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં સદા અંતર્મુખ રહીને જે પ્રતપન તે તપ પ્રાયશ્ચિત્ત છે (અર્થાત્ શુદ્ધાત્મસ્વરૂપમાં લીન રહીને પ્રતપવું—પ્રતાપવંત વર્તવું તે તપ છે અને એ તપ પ્રાયશ્ચિત્ત છે) એમ કહ્યું છે.

અનાદિ સંસારથી જ ઉપાર્જિત દ્રવ્યભાવાત્મક શુભાશુભ કર્મોનો સમૂહ—કે જે પાંચ પ્રકારના (—પાંચ પરાવર્તનરૂપ) સંસારનું સંવર્ધન કરવામાં સમર્થ છે તે—ભાવશુદ્ધિલક્ષણ (ભાવશુદ્ધિ જેનું લક્ષણ છે એવા) પરમતપશ્ચરણથી વિલય પામે છે; તેથી સ્વાત્માનુષ્ઠાનનિષ્ઠ (—નિજ આત્માના આચરણમાં લીન) પરમતપશ્ચરણ જ શુદ્ધનિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે.

ગાથા-૧૧૮ ઉપર પ્રવચન

૧૧૮ ગાથા.

પંતાણંતભવેણ સમજ્જિયસુહઅસુહકમ્મસંદોહો ।

તવચરણેણ વિણસ્સદિ પાયચ્છિત્તં તવં તમ્હા ॥૧૧૮ ॥

રે! ભવ અનંતાનંતથી અર્જિત શુભાશુભ કર્મ જે

તે નાશ પામે તપ થકી; તપ તેથી પ્રાયશ્ચિત્ત છે. ૧૧૮.

પણ એ તપ કયું? આહાહા...! એ કહેશે.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં), પ્રસિદ્ધ શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં સદા અંતર્મુખ રહીને જે પ્રતપન તે તપ...’ આ તપની વ્યાખ્યા. અપવાસ કરવા, છ મહિનાની લાંઘણું કરવી એ અપવાસ નથી, એ તો લાંઘણું છે. આહાહા...! આ ‘પ્રસિદ્ધ શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં...’ અહીં તો પ્રસિદ્ધ છે, કહે છે. આહાહા...! અંદર ભગવાન કારણપરમાત્મા શક્તિ સ્વભાવસ્વરૂપે કાયમ પ્રસિદ્ધ છે એ તો. આહાહા...! એને તેં અપ્રસિદ્ધ કરી નાખ્યો અને આ અપ્રસિદ્ધ છે એને પ્રસિદ્ધ કરી નાખ્યું. ઇન્દ્રિયોના વિષયો ને એના ફળ ને એના... આહાહા...! આવી વાત છે. ‘મુંબઈ’માં દુકાન હોય, બરાબર ચાલી હોય. ‘ટોળિયા’! એને બજારમાં દુકાન છે. દુકાને ગયા હતા ને? અને દુકાન ચાલતી હોય, પેદાશ થાતી હોય, છોકરા આવે. આહાહા...! ધમાધમ તમારે. આહાહા...! નવરાશ ન મળે. અમારે ત્યાં છોકરાઓ છે ને. ‘ભુપેન્દ્ર ડાઈંગ એન્ડ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ’ છાપખાનાવાળા.

મુમુક્ષુ :- કોઈક વાર મળવા આવે છે.

ઉત્તર :- આહાર વખતે આવ્યો હતો. બાકી તો સામું જોવે નહિ. આવે અને સામું જોવે નહિ. રળવા આડે ધૂળમાં રોકાય. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અત્યારે રળી લઈએ પછી કરશું.

ઉત્તર :- રળી રળીને મરી જાશે. મેં તો એકવાર કહ્યું હતું કે આખો દિ' આ કરો (છો), મરીને ઢોર થાશો. યાદ રાખજો. એના છોકરાઓ પાસે ૬૦ લાખ રૂપિયા છે. એ અમારા ભાઈના દીકરા છે. 'ભૂપેન્દ્ર ડાઈંગ એન્ડ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ' ખેતવાડીમાં. મરીને ઢોર થાશો, યાદ રાખજો. સામું જોતા નથી, સાંભળવા આવતા નથી. અને ઘણા વાણિયા તો ઢોર જ થવાના. ધર્મ નથી, તેમ પુણ્ય નથી. પુણ્ય ક્યારે હોય? કે બે-ચાર કલાક સત્સમાગમ હોય. સત્સમાગમ કહેવો કોને એની હજી ખબર ન હોય. જે-તે સાધુએ લુગડા પહેર્યા હોય એને સત્ય માને અને એની સાથે રહે. એ તો મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. આહાહા..! દરરોજ બે-ચાર કલાક સત્સમાગમ હોય તો પુણ્ય પણ બાંધે. તો સ્વર્ગમાં જાય, સારો મનુષ્ય થાય. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- તમારા ભાઈના દીકરાને તમારે ઢોરમાં મોકલવા છે?

ઉત્તર :- ભગવાને એમ કહ્યું છે. ભગવાને એમ કહ્યું છે કે જેને કંઈ ધર્મની ખબર નથી. આહાહા..! અને સત્સમાગમથી કોઈ પુણ્ય પણ બાંધ્યું નથી. સત્સમાગમ બે-ચાર કલાક, એક કલાક સાંભળીને વયા જાય અને પછી એનું કાંઈ ઠેકાણું ન મળે. બે-ચાર કલાક, પાંચ-પાંચ કલાક સત્સમાગમમાં આવે તો એને પુણ્ય તો બંધાય. તો સ્વર્ગમાં જાય, મનુષ્યમાં આવે. એ બેય ન મળે એ ઢોરમાં જવાના. આહાહા..! એ કરોડપતિ અને અબજોપતિ બધા પશુ થવાના. આહાહા..! આકરી વાત છે, બાપા! સત્ય તો આ છે પણ હવે જગતને.. આહાહા..! અજ્ઞાનનો એટલો વિસ્તાર થઈ ગયો છે, મિથ્યાત્વનો એટલો બધો પ્રચાર થયો છે કે એમાં આત્માનું સમકિત શું છે એ વાત તો આખી ગુમ થઈ ગઈ. આહાહા..! સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથે જે કહ્યું... આહાહા..! એ વાત તો એક કોર પડી રહી અને એને મૂકીને બધા ઘણા ઘણા પ્રકારના ફાંટા પાડ્યા છે. એ બધા અજ્ઞાનના ફાંટા છે. આ એક જ પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવના મુખથી વાણી નીકળી છે એ આ શાસ્ત્ર છે.

'અહીં (આ ગાથામાં), પ્રસિદ્ધ શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં...' આહાહા..! પરમાત્મસ્વરૂપ આત્મા પ્રસિદ્ધ છે. અસ્તિ છે અને પ્રસિદ્ધ છે. સત્તા છે અને હોવાપણે પ્રસિદ્ધ છે. આહાહા..! આ બધું અપ્રસિદ્ધ છે. એ તો ક્ષણિકમાં રોકાયેલા... ૫૦-૫૦, ૬૦ વર્ષ એમાં કાઢીને ચાલ્યા જાય, ઢોરની જેમ. આહાહા..! આકરું કામ છે, બાપુ! 'પ્રસિદ્ધ શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં સદા અંતર્મુખ રહીને...' જોયું? અંતર્મુખ. પરમાત્મા અંદર આત્મા અંતર્મુખ છે. બહિર્મુખ ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં એ નથી. આહાહા..! અંદરની નિર્મળ વીતરાગી પર્યાય દ્વારા અંતર્મુખથી દેખાય એવો એ આત્મા છે. આહાહા..! વીતરાગી નિર્મળ પર્યાય... આહાહા..! એનાથી 'અંતર્મુખ રહીને જે પ્રતપન તે તપ...' જુઓ! કહો, 'બલુભાઈ'! આ તમારા અપવાસને તપ ન કીધું. આહાહા..! બાપું વર્ષાતપ કરે. પછી ઘણી પાસે પૈસા હોય તો ઉજવે, પાંચ-દસ હજાર ખર્ચે.

બાયું રાત્રે ગાણા ગાવા ભેગા થાય. પછી સૌને લ્હાણી આપે એટલે ઓહોહો...! એમાં છેલ્લો વળી કાંઈક ઢોંગ કરે, અહમ કરે તો કહે માથુ દુઃખે છે. સુંઠ-બુઠ ચોપડે.

મુમુક્ષુ :- સુખડ ચોપડે.

ઉત્તર :- સુખડ ચોપડે. આહાહા...! બધું જોયું છે ને. આહાહા...!

આ પ્રભુ અંદર પરમાત્મતત્ત્વ બિરાજે છે. અંતર્મુખ જો એમ કહે છે. અંતર્મુખ બિરાજે છે. બહિર્મુખની દષ્ટિથી જણાય એવો નથી. આહાહા...! ‘અંતર્મુખ રહીને જે પ્રતપન...’ જુઓ! અંતરમાં રહીને પ્ર-વિશેષે, તપન એટલે એકાગ્રતા. શુદ્ધતામાં ખૂબ ચારિત્રસહિત એકાગ્રતા. ચારિત્ર સહિત, હોં! એકલી નહિ. ત્યારે એને તપ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! તપન્તે ઇતિ તપઃ. જેમ સોનું ગેરુથી ઓપે અને શોભે એમ ભગવાનઆત્મા અંતરની એકાગ્રતાના નિર્મળ પરિણામથી શોભે અને ઓપે. આહાહા...! એને તપસ્યા કહેવાય છે. બાકી બધી લાંઘણું-લાંઘણું છે. આહાહા...! આ તપની વ્યાખ્યા આવી.

‘શુદ્ધકારણપરમાત્મતત્ત્વમાં સદા અંતર્મુખ રહીને...’ આહાહા...! તે પણ ‘સદા અંતર્મુખ રહીને...’ પાછું, હોં! આહાહા...! જેણે સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કર્યું, એને તો દષ્ટિમાં સદાય પરમાત્મા જ બિરાજે છે. એના ધ્યેયમાં તો પરમાત્મા સદાય છે. આહાહા...! એની દષ્ટિમાં દષ્ટિનો વિષય પણ દષ્ટિ નથી. દષ્ટિનો વિષય તો ધ્યેય પરમાત્મા છે. આહાહા...! એ રાગને ગણે નહિ, પર્યાયને માને નહિ, ત્રિકાળી પરમાત્મા. આહાહા...! ‘અંતર્મુખ રહીને જે પ્રતપન...’ પ્રતપન પાછું કહ્યું. એકલું તપ ન લીધું. પ્રતપન એટલે ચારિત્રસહિત આનંદની રમણતામાં વિશેષ અતીન્દ્રિય આનંદમાં ઉછાળા મારવા. સમુદ્રની કાંઠે જેમ ભરતી આવે, એ એમાં ભરેલું છે એમાંથી ભરતી આવે છે. એમ ભગવાનમાં અતીન્દ્રિય આનંદ ભરેલો છે. એમાંથી પર્યાયને કાંઠે અતીન્દ્રિય આનંદની ભરતી આવે. એને તપ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! વાતે વાતે ફેર. ઓલા માણસ નથી કહેતા? ‘આનંદ કહે પરમાનંદા માણસે માણસે ફેર, એક લાખે ન મળે અને એક ત્રાંબિયાના તેર.’ એમ અહીં પ્રભુ કહે છે, તારે ને મારે વાતે વાતે ફેર છે, પ્રભુ! આહાહા...! મોક્ષનો માર્ગ અને તારી પ્રતીતનું વલણ એ બેયને ઉંધાઈ છે. આહાહા...!

‘પ્રતપન તે તપ પ્રાયશ્ચિત્ત છે...’ પાપ લાગ્યું અને ગુરુ પાસે જઈને કાંઈક અપવાસ-બે અપવાસ લીધા, એ તો બધી બહારની વાતું છે. એ પુણ્યબંધનું કારણ, એ તો સંસાર છે. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ શુદ્ધાત્મસ્વરૂપમાં લીન રહીને...’ જોયું? ‘શુદ્ધાત્મસ્વરૂપમાં લીન રહીને પ્રતપવું—’ આહાહા...! પ્રતપવું—પ્રતાપવંત વર્તવું. પ્રતાપવંત વર્તવું, પોતાનો પ્રતાપ. પર્યાયમાં આનંદના તરફનો પ્રતાપ વર્તે. જેના પ્રતાપમાં દયા, દાનનો વિકલ્પ પણ પ્રતાપવંત જેમાં નથી. આહાહા...! જુવાનીયાએ તો આવું સાંભળ્યું પણ નહિ હોય. સાત-આઠ વર્ષ રળવાનું ભણ્યા હોય. સાત-આઠ વર્ષ એમાં જાય. નવરા થઈને પછી ધંધામાં ગુંચવાઈ જાય. થઈ રહ્યું. આહાહા...!

‘(તે તપ છે અને એ તપ પ્રાયશ્ચિત્ત છે)...’ એ તપને ભગવાને પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું છે.

શું કીધું? શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપ, ત્રિકાળી શુદ્ધ પરમાત્મસ્વરૂપ એમાં રહીને, લીન રહીને... આહાહા..!
 આનંદની ઉગ્રતા થવી એનું નામ તપ છે. આહાહા..! અને એ તપ પ્રાયશ્ચિત્ત છે. એમ
 ભગવાને કહ્યું છે. ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ પરમેશ્વર મહાવિદેહમાં બિરાજે છે એનું આ કથન
 છે. પરમાત્મા સાક્ષાત્ બિરાજે છે. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ. આહાહા..! એ વાત બેસવી... આ
 થોડો દેશ આટલો છે અને મહાવિદેહ ક્યાં રહ્યું, એને માનવા. મહાવિદેહમાં સાક્ષાત્ વીસ
 તીર્થંકરો બિરાજે છે. લાખો કેવળી બિરાજે છે. લાખો કેવળી! આહાહા..! ત્યાંની આ વાત
 છે, ત્યાંથી આવેલી આ વાત છે. આહાહા..! એને પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવું, બીજાને પ્રાયશ્ચિત્ત નહિ.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)